

REFORMA PROTESTANTĂ LA SECUI

JUDIT BALOGH*

PROTESTANT REFORMATION AMONG SECKLERS

***Abstract.** This paper discusses the processes of confessionalization which took place in the Székely Land during the 16th century. Transylvania had been a multid denominational and multiethnic region within the Kingdom of Hungary as far back as the Middle Ages: besides Catholic Hungarians and Secklers, Orthodox Romanians were also residing here. The Secklers have always been held in historical memory as an extremely closed society. However, it appears that they were cultivating lively relations with Saxons, Romanians, and Hungarians. This openness enabled them to accommodate the ideas of the Reformation in the 16th century. The first impact came from Saxon priests who preached in the spirit of Luther as early as the 1520s, 1530s and 1540s. This paper examines how Székely Land (a relatively small area within the Kingdom of Hungary) came to accommodate diverse denominational groups, such as Catholics in Ciuc Seat (Scaunul Ciuc, Csíkszék), Three Chairs (Trei Scaune, Háromszék) and Odorhei Seat (Scaunul Odorhei, Udvarhelyszék), reformed in all parts, Unitarians in Mureș Seat (Scaunul Mureș, Marosszék), Odorhei Seat and Three Chairs, and Sabbatarians in Odorhei Seat.*

***Keywords:** Seckler Seats, confessionalization, Catholics, Reformed Church, Unitarians, Jesuits, Sabbatarians*

Secuii din scaunele secuiești trăiau relativ izolați de restul lumii în timpul Evului Mediu. Cu toate acestea, izolarea nu a însemnat că granițele scaunelor secuiești nu ar fi putut fi trecute. Între Scaunul Mureș (*Marosszék*) și comitatele maghiare, între Scaunul Odorhei (*Udvarhelyszék*), Trei Scaune (*Háromszék*) și scaunele săsești, la fel și între Scaunele Ciuc, Giurgeu, Cașin (*Csik-, Gyergyó-Kászonszék*) și Moldova, exista un comerț relativ intens.

Închiderea socială relativă, dar și deschiderea geografică a zonei au influențat opțiunea confesională a populației de aici în secolul al XVI-lea, când raportarea la structurile până atunci unitare ale Bisericii romano-catolice occidentale au fost

* Conferențiar univ. dr., Universitatea „Eszterházi Károly”, Eger, str. Eszterházi tér nr. 1, 3301 Eger (Ungaria), tel. +3636 520400, e-mail: v.balogh.judit@uni-eszterhazy.hu.

**LIGA NOBILIARĂ DE LA TURDA ȘI „REVOLUȚIA”
TRANSILVANIEI ÎMPOTRIVA LUI MIHAI VODĂ
(1–18 SEPTEMBRIE 1600)**

LIVIU CÎMPEANU*

**THE LEAGUE OF NOBLES IN TURDA AND THE TRANSYLVANIAN
“REVOLUTION” AGAINST THE VOIVODE MICHAEL THE BRAVE
(1ST–18TH SEPTEMBER 1600)**

***Abstract:** The term “revolution” might seem intriguing for the reader, i.e. anachronic and out of context when describing an event that has taken place in the year 1600. Nonetheless, “sibinbirgische Revolution” and “Revolution inn Siebenbirgen” were actual terms used by the Habsburg envoy Davind Ungnad between September the 8th and 11th 1600 in order to describe the insurrection led by the Transylvanian nobility and estates against the voivode Michael the Brave. At that time, this concept lacked any civic connotation, suggesting only an euphemism applied to a complex political and military phenomenon in Transylvania during the fall of 1600. Discontented with Michael the Brave’s military regime, the Transylvanian nobility and estates set up a camp in Turda and established diplomatic relations with the neighboring Christian powers, especially with the Habsburgs. On the 18th of September 1600, having already gained the military support of the Habsburg general Georgio Basta, the allied Transylvanian nobility defeated the voivode’s army in Mirăslău, thus entering under Habsburg rule. In the pages to follow, we aim to analyze this “revolution” of the Transylvanian nobility and estates in all its complexity, given that the Romanian historiography has seen this particular episode only as secondary to Michael the Brave’s epos or to the history of the Long Turkish War (1593–1600).*

***Keywords:** Transylvania, nobles, Szeklers, Transylvanian Saxons, estates, insurrection, revolution, camp, army, war, battle, Habsburgs, Georgio Basta, Michael the Brave.*

Termenul „revoluție” din titlul prezentului studiu ar putea să-l contrarieze pe cititor, considerându-l anacronic și ieșit din contextul unui eveniment din anul 1600. Totuși, *sibinbirgische Revolutuion* sau *Revolution inn Siebenbirgen* sunt

* Dr. Liviu Cîmpeanu, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, Bulevardul Victoriei 40, 550024 Sibiu, România. Telefon 0040 269 212604. E-mail: liviucimpeanu@yahoo.com.

TEZAURUL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1943–1947

NADIA MANEA*, MIHAELA TONE**

THE NATIONAL BANK OF ROMANIA GOLD STOCK BETWEEN 1943 AND 1947

***Abstract.** As the Second World War Eastern front was approaching the Romanian state border, the National Bank of Romania gold treasury (gold stock) required more careful safekeeping. The treasury comprised the metallic coverage of banknotes issued by the National Bank of Romania and had been mostly accumulated in the period between the two World Wars, since the 91.4 tons of gold transported to Moscow in 1916 had never returned to Romania.*

The idea of saving the gold stock dates back to 1943, when the NBR started to prepare for the evacuation of its premises from the Eastern part of the country, including the numismatic collection, the painting collection, and the archive. As far as the gold stock was concerned, several local solutions had been contemplated following the failed negotiation talks with Switzerland and Turkey, also taking into account the presence of German troops within the territory of Romania. After an intensive correspondence between the Government of Romania and the senior representatives of the NBR, the month of July 1944 marked the beginning of operation code name „Neptune”, which involved the transport of the NBR gold stock together with 2.7 tons of gold belonging to the Bank Polski (the National Bank of Poland) to the Tismana Monastery for storage in the monastery cellar. The pretext was that the NBR was rebuilding the monastery cells which had been destroyed by a fire. A cave near the monastery was arranged to accommodate 4.086 boxes of gold coins and bullions and the entrance way to the cave was blocked.

Nevertheless, the treasury continued to be at high risk of confiscation even after the 23rd of August 1944, when Romania changed sides and started to support the USSR. The cave in Tismana proved to be a great solution for saving the treasury which fully returned to Bucharest in two stages (January 1945 and January – February 1947). In order to raise public awareness on this episode of national history, the NBR Treasury Museum was opened in the Tismana Monastery in July 2016. The Museum was set up in the cave used as safe haven for the treasury between 1944 and 1947.

* Dr. Nadia Manea, expert, Banca Națională a României, București, strada Lipscani nr. 25, 030031 București – România. E-mail: nadia.manea@bnro.ro.

** Dr. Mihaela Tone, expert principal, Banca Națională a României, București, strada Lipscani nr. 25, 030031 București – România. E-mail: mihaela.tone@bnro.ro.

STRUCTURI, CADRE ȘI METODE ALE SECURITĂȚII IMPLICATE ÎN SUPRAVEGHEREA MINORITĂȚII GERMANE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1948–1964

CORNELIU PINTILESCU*

STRUCTURES, CADRES AND METHODS OF THE SECURITATE USED WITHIN ITS ACTIVITIES ON THE GERMAN MINORITY IN ROMANIA (1948–1964)

Abstract. In the period from 1948 to 1964, the activity of the Securitate concerning the German minority in Romania was conducted under the theoretical framework defined by the concept of “German Nationalists”. Through this concept, the German minority in Romania was labelled as guilty of having a “counter-revolutionary” ideology due to the fact that the minority was the target of an intense Nazification process in the period 1940–1944. This concept legitimized the repressive measures and the broad surveillance activity of the Securitate. Since its foundation, the Securitate developed special structures to deal with the ethnic and religious minorities (including the German one): the so-called “Nationalists, Cults and Sects Department” within the First Directorate of the Securitate and similar local working groups within the regional directorates of the institution. The policies of the communist regime towards the German minority in Romania were marked by mass repression during the 1950s and the development of more skilled surveillance methods during the 1960s.

Keywords: German minority, Securitate, surveillance, mass repression.

Acțiunile Securității asupra societății românești în perioada comunistă au avut la bază delimitarea unor așa-zise „probleme”, a unor arii de acțiune, stabilirea unor obiective și a unor strategii de atingere a lor. Aceste arii de acțiune, organizarea și metodele folosite de Securitate au fost definite sau redefinite în linii mari de consilierii și de agenții sovietici infiltrați în serviciile secrete românești în perioada 1944–1948¹. Două dintre problemele conturate în 1948 ca arii de acțiune ale Securității au fost problema minorității germane (denumită problema

* Dr. Corneliu Pintilescu, cercetător științific III, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, Bulevardul Victoriei 40, 550024 Sibiu – România. Email: pintilescu2001@yahoo.com.

¹ Vezi Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc. 1948–1965* (Iași: Polirom), 96–97.

PORTRET ÎN PORTRET: IDENTIFICAREA CARDINALULUI BESSARION ÎN FIGURA SFÂNTULUI PAVEL PE BRODERIA UNEI CASULE A BISERICII EVANGHELICE SIBIU

DANIELA DÂMBOIU*

PORTRAIT WITHIN PORTRAIT: IDENTIFYING CARDINAL BESSARION THROUGH THE FEATURES OF ST PAUL EMBROIDERED ON A CHASUBLE OF THE LUTHERAN CHURCH A.C. IN SIBIU

Abstract: Ardent supporter of the union of the Eastern and Western Christian Churches, as well as of organizing a crusade – under the leadership of the Pope – for the reconquest of Constantinople (the “Second Rome”), the renowned Greek scholar and founder of the Marciana Library in Venice, Cardinal Basilios (“Johannes”) Bessarion (Trebizond, 1403 – Ravenna, 1472) became a symbol of the Roman Catholic Church; among his contemporaries, his name was better known as that of the Pope’s. Iconographic features, that used to be traditionally represented, started being rendered by great artists of the Italian Renaissance (Piero della Francesca, Justus van Gent, Vittore Carpaccio, Carlo Crivelli and others) through the particular physiognomy of Cardinal Basilios Bessarion. These were the representations of saints such as John the Baptist, Jerome and Augustine). The unmistakable portrait of Cardinal Bessarion can be recognized in the representation of Saint Paul, on the dorsal cross of a Venetian chasuble of the late 15th century belonging to the Saint Virgin Mary parish church in Sibiu (currently the Lutheran church in Sibiu). This paper attempts to unravel the meaning of the iconographic composition of the precious embroideries of the chasuble, and how this liturgical vestment and the two dalmatics from the same ensemble could have entered into the possession of the church.

Keywords: Cardinal Bessarion, Piero della Francesca, chasuble, “Goldwork embroidery”, pictorial embroidery

Muzeul Național Brukenthal a preluat în custodie, în anul 1913, un set de veșminte liturgice din brocart greu de mătase aurie, constând dintr-o casulă și două dalmatice (una dintre dalmatice fiind transferată în anul 1974 la București, la

* Dr. Daniela Dâmboiu, Muzeul Național Brukenthal, Piața Mare 4–5, Sibiu. Telefon 0040 269 217691/141. E-Mail: dana.damboiu@brukenthalmuseum.ro.

SATUL ROMÂNESC DIN SUDUL TRANSILVANIEI REFLECTAT ÎN FOTOGRAFIILE SEMNATE „FISCHER”

DELIA VOINA*

THE ROMANIAN VILLAGE IN SOUTHERN TRANSYLVANIA THROUGH PHOTOGRAPHS SIGNED “FISCHER”

Abstract. This paper proposes the presentation of the Romanian village from southern Transylvania through photos taken by brothers Emil and Joseph Fischer, the most famous photographers from Sibiu in the 20th century. Emil and Joseph Fischer have developed a huge and rich photo-journalistic material, being considered, rightly, visual chroniclers of the last century. Their photographs capture the Romanian village in all its complexity: general views of settlements, peasant architecture, churches, customs and ceremonies, folk holidays or everyday life, portraits of the inhabitants from the areas where the two have taken shooting campaigns over six decades of work.

Key words. photography, Fischer, Transylvanian village, Romanians.

De-a lungul vremii satul transilvănean a fost subiectul multor studii și articole redactate de istorici, antropologi și etnografi. Imagini ale satului au fost redactate prin cuvintele scriitorilor români și a fost temă centrală pentru lucrările pictorilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Ca formă tradițională de locuire, satul avea reguli nescrise după care se trăia, avea un cod de valori acceptat de toți locuitorii săi, a fost păstrătorul datinilor și tradițiilor populare.

Lucrarea de față își propune un alt tip de abordare, o prezentare a satului uman, viu, prin fotografiile realizate de frații Emil și Joseph Fischer, cei mai renumiți fotografi sibieni din secolul XX.

Ne vom opri mai întâi la o scurtă prezentare biografică a celor doi fotografi. Emil Fischer s-a născut în anul 1873 în Philipopoli, azi Plovdiv (Bulgaria), în familia unui capelmaistru de origine germană din Boemia. Și-a început ucenicia în arta fotografică în atelierul lui Gustav Weber din București (1887–1889). Între

* Delia Voina, consilier, Direcția Județeană pentru Cultură Sibiu, Strada Tribunei nr. 6, 550176 Sibiu – România. Telefon: 0040 743 142693. E-mail: deliavoina@gmail.com.

KURTFRITZ HANDEL (1941–2016). IN MEMORIAM

GUDRUN-LIANE ITTU*

KURTFRITZ HANDEL (1941–2016). IN MEMORIAM

Abstract: The paper “Kurtfritz Handel (1941–2016). In memoriam” is aiming at paying homage and presenting the life and art of an outstanding sculptor, who past away last year. He was a student at the Art Institute “Ion Andreescu” in Cluj-Napoca and in the aftermath teacher at several schools in Sibiu. Before 1985, when he left Romania for Germany, Kurtfritz Handel who also was a member of the Union of Plastic Artists, organized several exhibitions and was commissioned important works. In 2007, when Sibiu became European Capital of Culture, an important exhibition was shown in Sibiu, demonstrating that he had made great progress in more than 20 years of absence from Romania.

Keywords: sculptor, Kurtfritz Handel, teacher, exhibitions, Sibiu, European Capital of Culture.

Lucrarea dorește să se constituie într-un omagiu adus lui Kurtfritz Handel, un important artist plastic german originar din Transilvania, dar a cărui viață s-a sfârșit în Germania, țara în care a locuit din 1985. Kurtfritz Handel nu a fost numai un artist remarcabil, ci totodată un bun pedagog, care și-a învățat elevii să iubească arta plastică, să privească opera de artă cu atenție, să-și pună întrebări în privința mesajului, s-o înțeleagă. Pe parcursul anului școlar 1968–1969, pe când eram elevă în clasa a VII-a, Kurtfritz Handel mi-a fost profesor de educație plastică la școala generală nr. 8 din Sibiu și, fără exagerare, pot afirma că îi datorez interesul pentru arta plastică, domeniu care, peste ani, mi-a devenit obiect de studiu.

Kurtfritz Handel aparține unei pleiade de artiști plastici – pictori, graficieni, sculptori – de etnie germană care, în deceniul al șaptelea al veacului trecut, și-au încheiat studiile la institutele din București, Cluj sau Timișoara, afirmându-se apoi în viața artistică din orașele de provincie sau din capitală, dobândind recunoaștere

* Dr. Gudrun-Liane Ittu, cercetător științific III la Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Strada Lucian Blaga 2A, 550169 Sibiu – România. Telefon 0040 743 102362. E-mail: gudrunittu@yahoo.com.

**UN LĂSĂMÂNT BARONIAL DIN VREMEA ILUMINISMULUI
TRANSILVAN: BIBLIOTECA BRUKENTHAL
(1777; 1790; 1817–2017)**

CONSTANTIN ITTU*

**A BARONIAL LEGACY FROM THE TRANSYLVANIAN ENLIGHTENMENT:
THE BRUKENTHAL LIBRARY (1777; 1790; 1817–2017)**

***Abstract.** The founding of the Brukenthal Library was made possible due to the book collection purchased by Samuel Baron von Brukenthal (15.972 volumes), enlarged over the years through the means of other collections, among which the Chapel Library, founded as early as the 14th century, encompassing the Dominican Monastery Library, the collections or libraries which had belonged to the rich Patriciate families of Sibiu, as well as the book collections of Academy of Law. To all these, the Brukenthal Library was enriched thanks to private donations, either from Transylvania or from abroad.*

***Keywords.** Brukenthal Library, old books, Chapel Library, Academy of Law, Sibiu Patriciate, Dominican Monastery Library.*

Biblioteca Brukenthal, depozitara înțelepciunii veacurilor și, în același timp, creier al Muzeului Brukenthal din Sibiu a fost menționată întotdeauna pe primul loc de fondator, Samuel baron von Brukenthal, inclusiv în testamentul acestuia: *Deoarece biblioteca, tablourile, gravurile, naturalia, mineralele și colecția de numismatică se vor afla sub incidența dispozițiilor speciale, iar arma mea, porțelanurile saxone, berlineze și japoneze, precum și toate celelalte, îi revin moștenitorului meu universal, sub formă de fidei-comiss, dispun expres ca în momentul în care va fi constituit și depus capitalul de 36.000 fl[orini], iar din dobânzi se va putea plăti un bibliotecar și personal de îngrijire, accesul la bibliotecă, pinacotecă, la colecțiile de minerale și numismatică să fie posibil în casa mea din Sibiu, destinată păstrării acestora, în anumite zile și la anumite ore¹.*

* Dr. Constantin Ittu, profesor asociat la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Bulevardul Victoriei 10, 550024 Sibiu – România și bibliotecar/cercetător științific grad II la Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Strada Lucian Blaga 2A, 550169 Sibiu – România. Telefon 0040 743 102361. E-mail: constantinittu@yahoo.co.uk.

¹ Gudrun-Liane Ittu, *Geschichte des Brukenthalmuseums* (Sibiu-Hermannstadt: Monumenta Verlag, 2003), 37–44.

REVISTA „ÖSTERREICHISCHE MONATSSCHRIFT FÜR DEN ORIENT” – PRIMUL VOLUM (1875). STUDIU DE CAZ

RADU TEUCEANU*

MAGAZINE “ÖSTERREICHISCHE MONATSSCHRIFT FÜR DEN ORIENT” – FIRST VOLUME (1875). CASE STUDY

***Abstract.** The Brukenthal Library is in possession of several numbers of this Austrian magazine, which was issued between 1875 and 1918. We have chosen to focus on the first number. The magazine has got a broad scope, as is indicated by its very title; the German geographical concept “der Orient” also includes North Africa, thus the “Österreichische Monatsschrift” being a real mine of information for the state of affairs across the Old World during the Long 19th Century. One can encounter four articles on Romania, one on Hungary – of which Transylvania also formed part –, on the famous Nizhny-Novgorod fair, and, besides, the cultural side is not left behind: there is included an article on the recent discovery of the Saldae aqueduct in Algeria, the antiquities trade in the Near East, and reviews of book on the history of culture.*

***Keywords.** The Brukenthal Library, Gewerbe-Verein in Hermannstadt, Austria, Eastern Europe, Asia, trade, culture.*

Biblioteca Brukenthal se află în posesia a câteva numere¹ din publicația periodică „Österreichische Monatsschrift für den Orient”, editată de Muzeul Oriental din Viena; revista a început să apară în anul 1875 și și-a încetat existența în octombrie 1918. De altfel, în cea mai mare parte, publicația a fost redactată chiar de directorul muzeului, Arthur von Scala (1845–1909). Așadar, timp de 43 de ani, revista și-a împlinit destinele cu cele ale Imperiului Austro-Ungar și, prin diversitatea direcțiilor în care autorii de articole și-au îndreptat atenția, este un martor al interesului autorităților de la Viena pentru Europa de est și Asia. Cel mai frecvent era un interes comercial și, deși nu se menționează în prefața din 14 ianuarie 1875, presupunem că publicația a fost inițiată ca urmare a climatului de îngrijorare apărut la sfârșitul perioadei de prosperitate din anii 1850 și 1860 și a crahului Bursei de Valori de la Viena din 9 mai 1873, eveniment de tip „lebedă

* Dr. Radu Teuceanu, muzeograf, Muzeul Național Brukenthal, Piața Mare, nr. 4–5, Sibiu, România. Telefon: 0040 733 978891. E-mail: raduteuc@yahoo.com.

¹ Acoperă perioada 1875–1905; la cota de raft P III 759.

AD AUTHOREM DE VASILE AARON – MĂRTURISIRE A UNUI FURT

IOAN-NICOLAE POPA *

“AD AUTHOREM” BY VASILE AARON OR A CONFESSION OF A THEFT

Abstract: “Ad authorem” is the only known poem belonging to the Transylvanian literate Vasile Aaron that was written in Latin. It was published in 1809, in the opening of a small volume titled “Orationes”, which further contained two allocutions composed by the clergyman Dimitrie Vaida in Blaj, in honour of the Bishop Ioan Bob. Our studying of this poem proves that no one of the researchers who mentioned it took the effort to really read it through; thus, all of them labeled it “an elegiac writing”, aimed to honouring the Greek Catholic hierarch. The truth is that the named poem contains a surprising confession: Aaron admits to have fraudulently appropriated the text of the two allocutions, and justifies his endeavour to publish and disseminate them nonetheless by his wish to make them accessible to a larger public. We own the Romanian translation of the poem to the generous efforts of Dr. Dan Smarandache (“Lucian Blaga” University, Sibiu).

Key words: “Ad authorem”, Vasile Aaron, “Orationes”, Dimitrie Vaida, Ioan Bob.

În cuprinsul studiului monografic dedicat punerii în valoare a personalității „luminătorului” Vasile Aaron¹, am acordat un spațiu distinct așa-ziselor scrieri ocazionale, alcătuite pentru marcarea unor evenimente din viața unor indivizi cunoscuți autorului. Am inclus aici: elegia-vers funebru scris la moartea lui Theodor Meheși în anul 1802, oda-elogiu închinată episcopului Ioan Bob în ianuarie 1806, de ziua numelui, cele două versificări cu sonorități triumfale compuse pentru Samuil Vulcan cu ocazia sfințirii sale ca episcop greco-catolic de Oradea în primăvara lui 1807, *Cântarea jalnică* încropită în anul 1808 la moartea negustorului sibian Hagi Constantin Pop, mecena al ortodoxiei transilvănene, încheind cu poezia în limba latină *Ad authorem*, plasată în fruntea unei broșuri tipărite în anul 1809, care conținea două cuvântări, de asemenea în limba latină, ale

* Ioan-Nicolae Popa, Sibiu, str. Ștrandului, bl. 24, sc. C, ap 14; tel, 0747054044; e-mail ioannicolae.popa@yahoo.com.

¹ Liliana Maria și Ioan-Nicolae Popa, *Vasile Aaron (1780–1821). Studiu monografic* (Sibiu: Editura InfoArt Media, 2011).